

EURÓPA KULTURÁLIS RÉGIÓINAK TÖRTÉNETE

Oktató: Medgyesy S. Norbert PhD habil.
A kurzust alapította: Prof. Dr. habil. Berényi István DSc

BTR–DK–020, PPKE Történelemtudományi Doktori Iskola, I. évfolyam

2020. tavasz, kéthetente péntek, 8.30–11.30; Budapest, Sophianum 107. (Csapody Vera terem)

Az előadások rendje, követelmények

A félév előadásainak beosztása:

1. Február 21. – Dr. Medgyesy S. Norbert: Edukációs és búcsújáró körzetek (Sakrallandschaft) a Magyar Királyság területén és Közép-Európában, az újkorban I.
2. Március 6. – Dr. Ötvös István előadása (20. század)
3. Március 20. – Dr. Medgyesy S. Norbert: Edukációs és búcsújáró körzetek (Sakrallandschaft) a Magyar Királyság területén és Közép-Európában, az újkorban II.
4. Április 3. – Dr. Fábián Borbála: A bácskai kultúrtáj
5. Április 24. – Dr. Takács Miklós: A Balkán történeti földrajza és a magyarországi Délvidék a népvándorlás kora és Mohács között
6. Május 8. – Dr. Godena Albert: Modernizáció, oktatás és fejlődési struktúrák kapcsolata a dualizmus korában

Kérem, hogy az alábbi lehetőségek közül válasszanak:

1. Készítsen egy 8–10 oldalas, forrásalapú, lábjegyzetelt és térképekkel ellátott dolgozatot, amely **a tér, azaz a földrajzi adottságok, a kultúrtáj-változás, a településszerkezet, a szakrális vonatkozások és a saját témakörének kapcsolatát vizsgálja**. Lehet mikrotörténeti tanulmány is és olyan írás, amely **a későbbi disszertációjuknak egy alfejezetévé válhat. Jól sikerült munkákhoz publikációs lehetőséget biztosítunk**. Kérjük, hogy a dolgozatokat **2020. május 30-ig** küldjék el **kinyomtatva** az alábbi címre és egyúttal a medgyesysnorbert@gmail.com címre is:
Medgyesy S. Norbert
PPKE BTK
2087 Piliscsaba, Egyetem u. 1.
2. Ha nem ír dolgozatot, akkor szóbeli vizsga a félév anyagából 2020. június közepén, a Sophianumban.

A postán elküldött dolgozatok kiértékelése és megbeszélése is a szóbeli felelet napján, 2020. június közepén lesz.

Kérem, ha bármi kérdésük van, forduljanak hozzám a medgyesysnorbert@gmail.com címen!

Piliscsaba, 2020. február 20.

Berényi István professzor úr nevében is alapos és örömteli munkát kívánok,
üdvözlettel:

Medgyesy S. Norbert s. k.

medgyesysnorbert@gmail.com

SZEMPONTOK A DOLGOZAT ELKÉSZÍTÉSÉHEZ
----

1. **A TÁJ adottságai:** Mi az adott térség, illetve népcsoport földrajzi, ökológiai adottsága, pl. domborzat, talajviszonyok, csapadék, napsütéses órák száma, növényzet, állatállomány, erdő, ásványkincsek, ásványvíz és fürdők. A településszerkezet sajátosságai. Mi jelenti a választott térség földrajzi határát? A közigazgatási határok milyen természeti adottságok mentén és mikor alakultak ki? Hogyan változtak 1000 esztendő alatt?
2. **EMBEREK A TÁJBAN:** Milyen anyanyelvű és milyen vallású népcsoportok laknak azon a tájon középkorban, valamint a karlócai békétől (1699) napjainkig? Mi az adott népcsoport eredete, honnan és mikor érkeztek, milyen speciális feladatkört (katonaság, kézművesség, kereskedelem, stb.) láttak el, milyen kiváltságokat kaptak? Volt-e önálló közigazgatásuk, az újkor idején kik voltak a földesuraik? Milyen vallású a vizsgált népcsoport? Volt-e vallásváltás a körükben a reformáció és a katolikus megújulás idején? A felekezetiesség hogyan függ össze az identitásukkal az újkorban? Hogyan kapcsolódott össze a szenttisztelet és a helybeliek foglalkozása, pl. kovácsok és tűzzel foglalkozók: Szent Ágota, utóbb Szent Flórián; határvédelem: Szent László, Szent Márton, Szent György, Szent Mihály.
3. **A KULTÚRTÁJ VÁLTOZÁSA:** Hogyan változott a táj az Árpád-kor óta napjainkig? Mik voltak a nagy kultúrtáj-változások? Mikor és miért következtek be? Intézmények és kultúrtáj-változtató tevékenység: bányászat, folyamszabályozás, mocsárlecsapolás, kikötő-, vasút- és közútépítés, könnyű- és nehézipar kiépítése, autópályák.

Régióközpont-képző tényezők és vonzáskörzet kapcsolata

Egy-egy nagyobb település vonzáskörzete az alábbi szempontok szerint. Lehet külön-külön elemezni és inkább együttesen. Melyik település hány tényezővel rendelkezik:

- a. vallási (kegyhelyek, egyházi székhelyek [püspökségek, székes- és társaskáptalanok, nagyobb monasztikus vagy koldulórendi szerzetesházak]);
- b. oktatási (kollégiumok, akadémiák, egyetemek);
- c. kulturális (nagyobb könyvtárak, nyomdák);
- d. gazdasági (országos vásártartó helyek, pénzverdék, bányák [a hospesjog miatt döntőek a városfejlődésben],
a **vásárvonal** települései = 1. **Alföldi:** Vác, Hatvan, Gyöngyös, Eger, Miskolc, Kassa, Ungvár, Munkács, Beregszász, Szatmárnémeti, Nagykároly, Nagyvárad, Nagyszalonta, Arad, Temesvár; 2. **Kisalföldi:** Pozsony, Galánta, Nagyszombat, Nyitra, Komárom, Pápa, Celldömölk, Kőszeg, Sopron);
- e. közlekedési (vízi átkelő = rév, közúti és vasúti csomópont);
- f. politikai (vármegyeszékhely, Árpád-kori várispánság központja, koronázó város!)

4. **TÁJ ÉS LÉLEK, TÁJ ÉS SZELLEMISSÉG:**
Búcsújáróhelyek, helybeli szenttisztelet típusai.
Néprajzi, zenei és irodalmi vonatkozások; a tájegység ismert írói, költői, zeneszerzői, képzőművészei. Jelentősebb műemlékek a vizsgált területen.
5. **VÁRMEGYÉK KAPCSOLATAI:**
Melyik vármegye melyik másik vármegyével volt intenzívebb, kulturális, vallási vagy gazdasági alapú kapcsolatban? A vizsgált vármegye minek a révén (pl. folyó, rév, nagyon bánya, kereskedelmi és katonai tranzitút) kapcsolódott be az ország rendjébe?
6. **GAZDASÁGI VÁLTOZÁSOK A 19. SZÁZADI MODERNIZÁCIÓBAN:** Mezőgazdasági, ipari termelés fejlődése, fejlődő kapacitáskihasználtság. Új termelési ágak és technológiák kialakulása. A táj és a környezet átalakítása, bekapcsolódás a globális termelési folyamatokba, kereskedelmebe. A hazai termelési viszonyok és szintek összehasonlítása más európai országok termelési szintjével.

- 7. MAGYARORSZÁGI MODERNIZÁCIÓS ZÓNÁK A 20. SZÁZAD ELEJÉN:** Modernizációs tényezők meghatározása, iskolarendszer, ipari termelés, közegészségügy, közlekedés, város(ias)odás és életszínvonal az egyes nagyobb tájegységekben. Migrációs irányvonalak a modernizációs különbségek tükrében.

ALAPVETŐ TANULMÁNYOK A TÖRTÉNETI TÁJSZEMLELETHEZ

- TANKÖNYV:** *Bak Borbála:* Magyarország történeti topográfiája a honfoglalástól 1950-ig. História – MTA Történettudományi Intézete, Budapest, 1997. Letölthető: file:///C:/Users/tf0v5n/Downloads/BakB_monografia_beliv_teljes.pdf
- TÉRKÉPTÁR:** a BTK Történettudományi Intézet honlapján: <https://tti.btk.mta.hu/terkepek.html>, <http://terkep.10generacio.hu/>; <https://maps.hungaricana.hu/hu/>

Különösen javasolom doktori iskolai műhelyünk alapítója, BERÉNYI ISTVÁN professzor úr alábbi dolgozatait, továbbá BÁLINT SÁNDOR, TIMAFFY LÁSZLÓ és TÜSKÉS TIBOR könyveit:

- **Berényi István: Kultúrtáj- és régió mint kulturális örökség. In: Ezredforduló–századforduló–hetvenedik évforduló. Ünnepi tanulmányok Zimányi Vera tiszteletére. Szerk. J. Újváry Zsuzsanna. PPKE BTK, Piliscsaba, 2001. 639–650.**
- *Berényi István: A történeti földrajz diszciplináris kérdései. In: Variációk. Ünnepi tanulmányok M. Kiss Sándor tiszteletére. Szerk. Ötvös István. PPKE BTK, Piliscsaba, 2004. 631–652.*
- *Berényi István: Az alföldi kultúrtájak értékelésének szükségessége és lehetősége. In: Kárpát-medence: települések, tájak, régiók, térstruktúrák. Szerk.: Győri Robert–Hajdú Zoltán. MTA RKK, Bp., 2006. 141–155.*
- *Berényi István: Adalék a társadalmi egyenlőtlenség és a kultúrtáj kapcsolatának értelmezéséhez. In: A területi kutatások csomópontjai. Szerk. Barta Györgyi–Beluszky Pál–Földi Zsuzsa–Kovács Katalin. MTA RKK, Pécs, 2010. 514–531.*
- **Berényi István: Az „emberformálta táj” fejlődése a Kárpát-medencében. In: A Kárpát-medence földrajza. Szerk.: Dövényi Zoltán. Akadémiai Kiadó, Bp., 2012. 375–394. Dövényi Zoltán (főszerk.): A Kárpát-medence földrajza. Akadémiai Kiadó, Budapest, 2012. Olvasható: <https://mersz.hu/dovenyi-a-karpat-medence-foldrajza/>**
- **Berényi István: Adalék az ember és tér viszonyának értelmezéséhez. In: Tájak, régiók, települések térben és időben Szerk.: Sikos T. Tamás–Tiner Tibor. Dialóg Campus Kiadó, Bp., 2016. 31–36.**
- *Berényi István: A funkcionális tér szociálgeográfiai elemzése. Földrajzi Tanulmányok 23. MTA Földrajztudományi Kutatóintézet, Budapest, 2002. 180 p.*
- *Berényi István: Adalék a társadalmi egyenlőtlenség és a kultúrtáj kapcsolatának értelmezéséhez. In: A területi kutatások csomópontjai. Szerk. Barta Györgyi–Beluszky Pál–Földi Zsuzsa–Kovács Katalin. MTA RKK, Pécs, 2010, 514–531.*
- *Tóth Sándor: Táj és lélek I–II. Barangolások könyve. Üveghegy Kiadó, Százhalombatta, 2015, 2017.*

Az alábbi könyvek tartalma, felépítése, stílusa ugyancsak mintaként szolgál:

Timaffy László (Szigetköz; továbbá 1991-ből: Rábaköz és a Hanság),
Manga János (Palócföld),
Szabó László (Jászság),
Bálint Sándor (A szegedi nép, Szegedi Tájszótár, minden, ami Szeged és annak vidéke),
Masits László (főként a Tiszántúl),
Bellon Tibor (főként a Nagykunság és az Alföld),
Kókai Sándor (főként a Bácska és a Bánság),

Tüskés Tibor (főként a Dunántúl) művei; továbbá a

- *Szülföldünk, a Dunántúl, I–II.* kötetek.
- *Szülföldünk, a Tiszántúl, I–II.* kötetek.

A egyes népcsoportokról és elhelyezkedésükről:

- *Kósa László–Filep Antal: A magyar nép táji-történeti tagolódása.* Akadémiai Kiadó, Bp. 1978. (Néprajzi Tanulmányok, Szerk. Manga János)

Kiváló statisztikai adatokat is találnak:

- Magyarország Közigazgatási atlasza 1914. A Magyar Szent Korona Országai. Szerk. Zentai László. Talma Kiadó, Bp. 2000. (Függelékben az 1910-es népszámlálás etnikai és felekezeti adatai vármegyékre lebontva!)

ALAPVETŐ ORSZÁGLEÍRÁSOK, TÖRTÉNETI FÖLDRAJZI KÉZIKÖNYVEK

Helységkutatáshoz alapvető segédkönyvek:

- **KOSÁRY Domokos–KULCSÁR Krisztina–SZAKÁLY Orsolya:** *Bevezetés Magyarország történetének forrásaiba és irodalmába. I–II. I. Általános rész. 4. Városi, mezővárosi és községi levéltárak és forrásközlések.* MTA BTK Történettudományi Intézet–Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, Budapest, 2015.
- Dr. **BODOR Antal–Dr. GAZDA István:** *Magyarország honismereti irodalma, 1527–1944. Függelék: A vármegyétörténeti sorozatok.* Könyvértékesítő Vállalat, Budapest, 1984. (Benne egykorú növénytani irodalommal.)
- **Csomor Tibor:** Magyarország honismereti bibliográfiája, I. Budapest, 1972.
https://library.hungaricana.hu/hu/view/FSZEK_kiadvanyok_05/?pg=39&layout=s

Főbb országleírások:

1. **OLÁH Miklós:** Athila, Hungaria. Szerk. és utószó: Kulcsár Péter. Osiris, Budapest, 2000. Olvasható: <https://mek.oszk.hu/06000/06072/html/>
2. **Brodarics István:** Igaz leírás a magyaroknak a törökökkel Mohácsnál vívott csatájáról. Ford. Szentpétery Imre. Bev. Klaniczay Tibor. Zrínyi Kiadó, Budapest, 1976. Olvasható: <https://mek.oszk.hu/05800/05872/html/>

Helységnévtárak:

1. Magyarország helységeinek 1773-ban készült hivatalos összeírása. Lexikon locorum regni Hungariae populosorum anno 1773 officiose confectum. Szerk. Illés József. Budapest, 1920. (a magyar békeküldöttség munkája)
2. **VÁLYI András:** Magyar Országának leírása [...] I–III. kötet. A királyi Universitasnak betüivel, Buda, 1796–1799. Letölthető: <https://mek.oszk.hu/14500/14515/>
3. Térkép és adattár, A „**LIPSZKY**” – *Lipszky, Joannes de Szedlicsna: Repertorium locorum objectorumque in XII. tabulis mappae regnorum Hungariae, Slavoniae, Croatiae et confinium militarium magni item principatus Transylvaniae.* Typis Regiae Universitatis Pestanae, Budae, 1808. Olvasható: [https://books.google.hu/books?id=3KE_xRKHpqYC&pg=PP9&lpg=PP9&dq=Lipszky+Joannes+de+Szedlicsna+Repertorium+locorum+objectorumque+in+XII+tabulis+mappae+regnorum+Hungariae,+Slavoniae,+Croatiae&source=bl&ots=jf-YYKS40&sig=ACfU3U3mdWRBH1OWftP6s1IFpul75YpB6Q&hl=hu&sa=X&ved=2ahUKEwja5NruhczqAhUNqYsKHeYtDr4Q6AEwBHoECAkQAAQ#v=onepage&q=Lipszky%20Joannes%20de%](https://books.google.hu/books?id=3KE_xRKHpqYC&pg=PP9&lpg=PP9&dq=Lipszky+Joannes+de+Szedlicsna+Repertorium+locorum+objectorumque+in+XII+tabulis+mappae+regnorum+Hungariae,+Slavoniae,+Croatiae&source=bl&ots=jf-YYKS40&sig=ACfU3U3mdWRBH1OWftP6s1IFpul75YpB6Q&hl=hu&sa=X&ved=2ahUKEwja5NruhczqAhUNqYsKHeYtDr4Q6AEwBHoECAkQAAQ#v=onepage&q=Lipszky%20Joannes%20de%20)

[20Szedlicsna%20Repertorium%20locorum%20objectorumque%20in%20XII%20tabulis%20mappae%20regnorum%20Hungariae%2C%20Slavoniae%2C%20Croatiae&f=false](#)

4. Erdély és a Részek térképe és helységnévtára. Készült Lipszky János 1806-ban megjelent műve alapján. Szerk. Herner János. JATE, Szeged, 1978. Olvasható: <http://www.kia.hu/konyvtar/erdely/lipszky/index.html>
5. **NAGY, Ludovicus:** Notitiae politico-geographico-statisticae inclyti Regni Hungariae Partiumque eidem adnexarum, I–II. Landerer, Buda, 1828–1829. Olvasható: 1. kötet: https://books.google.hu/books?id=Pf1SAAAACAAJ&pg=PP7&hl=hu&source=gbs_selected_pages&cad=2#v=onepage&q&f=false; 2. kötet: https://books.google.hu/books?id=Vf1SAAAACAAJ&printsec=frontcover&hl=hu&source=gbs_book_other_versions_r&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false
6. **FÉNYES Elek:** Magyarország geographiai szótára, mellyben minden város, falu és puszta, betűrendben körülményesen leíratatik, I–IV. Kozma Vazul nyomdája, Pest, 1851. Olvasható: <https://www.arcanum.hu/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-magyarorszag-geografiai-szotara-fenyeselek-BABC3/>; <http://www.fszek.hu/digitdoc/fenyes/>
7. Magyarország helynévtára. A különféle kormányzati ágak szerinti beosztás kimutatásával, mint az 1863. év elején fennállott. Összeáll. És kiad. B. R. – A. P. Pest, 1863. Olvasható: https://books.google.hu/books?id=ILw_AAAAYAAJ&printsec=frontcover&hl=hu&source=gbs_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false
8. A Magyar Korona Országainak helységnévtára. Szerk. Országos Magyar Királyi Statisztikai Hivatal. Hornyánszky kiadása, Budapest, 1873. – és a KSH rendszeresen kiadott helységnévtárai és adatai: http://konyvtar.ksh.hu/index.php?s=kb_statiztika Az 1892-ben kiadott helységnévtár: https://library.hungaricana.hu/hu/view/NEDA_1892_helysegnevtar/?pg=1&layout=s
9. A Magyar Népköztársaság helységnévtára 1973. Statisztikai Kiadó Vállalat, Budapest, 1973.

Adattárak, kézikönyvek:

Az ÁRPÁD-KORHOZ: A „**GYÖRFFY**” – *Györffy György:* Az Árpád-kori Magyarország történeti földrajza, I–IV. (Abaújvár–Pilis vármegye) Akadémiai Kiadó, Budapest, 1963–1998.

A HUNYADI-KORHOZ: A „**CSÁNKI**” – *Csánki Dezső:* Magyarország történelmi földrajza a Hunyadiak korában, I–III., V. MTA, Budapest, 1890–1913. (Reprint kiadások az 1980-as évekből.) Olvasható: <https://www.arcanum.hu/hu/online-kiadvanyok/Csanki-csanki-dezso-magyarorszag-tortenelmi-foldrajza-a-hunyadiak-koraban-1/>

- *Fekete Nagy Antal:* Magyarország történelmi földrajza a Hunyadiak korában IV. (Trencsén vm.). MTA, Budapest, 1941. Olvasható: <https://www.arcanum.hu/hu/online-kiadvanyok/Csanki-csanki-dezso-magyarorszag-tortenelmi-foldrajza-a-hunyadiak-koraban-1/iv-kotet-8561/>
- *Gróf Teleki József:* Hunyadiak kora Magyarországon VI. kötet. 1. rész (A szoros értelemben vett Magyarország leírása.) S. a. r. Szabó Károly. Emich Gusztáv nyomdája, Pest, 1863. Olvasható: https://adtplus.arcanum.hu/hu/view/Books_03_MagyarKozepkor_0081_Teleki_06_34/
- Helynévmutató Csánki Dezső történelmi földrajzához. Összeállította: Ördög Ferenc és munkatársai: Ollé Viktória, Széchenyi Magdolna et alia. Akadémiai, Kiadó, Budapest, 2002. Olvasható: <https://www.szaktars.hu/akademiai/view/ordog-ferenc-helynevmutato-csanki-dezso-tortenelmi-foldrajzahoz-2002/?pg=0&layout=s>

A „**KISS LAJOS**”: *Kiss Lajos:* Földrajzi nevek etimológiai szótára. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1983. (Bővített: Budapest, 1988⁴.) Olvasható: <https://www.szaktars.hu/akademiai/view/kiss-lajos-foldrajzi-nevek-etimologiai-szotara-1980/?pg=0&layout=s>

Az egyes vármegyékre vonatkozó történeti földrajzi feldolgozások:

- *Bakács István*: Hont megye Mohács előtt. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1971. https://library.hungaricana.hu/hu/view/MolDigiLib_VSK_Hont_varmegye_Mohacs_elott/?pg=0&layout=s
- *Csánki Dezső*: Bars vármegye várai a XIV–XV. században. In: Emlékkönyv gróf Klebelsberg Kunó negyedszázados kultúrpolitikai működése emlékére. Rákosi Jenő kiadása, Budapest, 1925. 283–294.
- *Csánki Dezső*: Körösmegye a XV. században. MTA, Budapest, 1893. Olvasható: https://adplus.arcanum.hu/hu/view/Books_03_MagyarKozepkor_0122_Koros_megye_XV-ik_szazadban_208/
- *Ila Bálint*: Gömör megye I–IV. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1944–1976.
- *Maksai Ferenc*: A középkori Szatmár megye. Stephaneum nyomda, Budapest, 1940. <http://adatbank.transindex.ro/cedula.php?kod=764>

A „**BOROVSKY**”: Magyarország vármegyéi és városai: Magyarország monografiája: a Magyar Szent Korona országai történetének, földrajzi, képzőművészeti, néprajzi, hadügyi és természeti viszonyainak, közművelődési és közgazdasági állapotának enciklopédiája. Szerk. Sziklay János és Borovszky Samu. Budapest, 1896–1914. Olvasható: <https://www.arcanum.hu/hu/online-kiadvanyok/Borovszky-borovszky-samu-magyarorszag-varmegyei-es-varosai-1/>

Történeti helységnévtárak:

1. Magyarország történeti helységnévtára: Fejér, Pest-Pilis-Solt-Kiskun, Árva, Bihar és a Hajdúság, Sopron, Borsod, Moson vármegyék 1773 és 1808 között. KSH kiadása, Budapest, 1987–1993.
  2. *Gyalay Mihály*: Magyar igazgatástörténeti helységnév lexikon, 1723–1918 között. Budapest, 1989, 1997. Olvasható: https://www.arcanum.hu/hu/online-kiadvanyok/Helysegnevtar_Gyalay-gyalay-mihaly-a-magyar-igazgatastorteneti-helysegnev-lexikon-2/
  3. A „**LELKES**” – *Lelkes György*: Magyar helységnév-azonosító szótár. Budapest, 2011. (Korábbi kiadásai: Balassi Kiadó, Budapest, 1992. Lásd: <https://www.szaktars.hu/balassi/view/lelkes-gyorgy-magyar-helysegnev-azonosito-szotar-1992/>; Baja, 1998.)
  4. Magyar neve? Határokon túli helységnév-szótár. Összeáll. Sebők László. Budapest, 1990.
  5. *Hajdú-Moharos József*: Magyar Településtár. Kárpát-Pannon Kiadó, Budapest, 2000.
  6. A történeti helységnévtárakhoz:
https://library.hungaricana.hu/hu/view/BAZM_Sk_44/?pg=0&layout=s
https://library.hungaricana.hu/hu/view/BAZM_Sk_48/?pg=0&layout=s
Magyarország történeti helységnévtára. Zemplén megye 1773–1808, 2. (Budapest - Miskolc, 1998) | Könyvtár | Hungaricana
Magyarország történeti helységnévtára. Zemplén megye 1773–1808, 2. (Buda)
https://library.hungaricana.hu/hu/view/NOGM_SK_2002_Mo_tort_hely_1/?pg=0&layout=s
- **Magyarország régészeti topográfiája**. Főszerk.: Gerevich László. Akadémiai K., Budapest, 1966–.
  - **Műemléki topográfiák** ismerete kötelező (megyei bontásban is ismeretesekek), főbb:
  - Magyarország műemléki topográfiája. Szerk. Dercsényi Dezső. Budapest, 1948–.
  - Pesty Frigyes kéziratos helynévtárának nyomtatásban megjelent részei – megyei bontásban lásd a nagyobb, országos könyvtárakban!

A védőszentek (patrociniumok) és településnevek kapcsolatához:

- *Bálint Sándor*: Ünnepi kalendárium 1–3. [1. Karácsony, húsvét, pünkösd. 2–3: a kalendárium ünnepei] Mandala Kiadó, Szeged, 1998. Világhálón: Ünnepi Kalendárium 1. (December 1. – június 30.): <https://mek.oszk.hu/04600/04656/html/>; Ünnepi Kalendárium 2. (Július 1. – november 30.): <https://mek.oszk.hu/04600/04657/html/>; vagy: <http://mek.niif.hu/04600/04656/html/index.htm> és <http://mek.niif.hu/04600/04657/html/index.htm>
Karácsony, húsvét, pünkösd a világhálón: <http://mek.niif.hu/04600/04645/html/index.htm> vagy: <https://mek.oszk.hu/04600/04645/html/>

- *Mező András*: A templomcím a magyar helységnevekben (11–15. század). Magyar Egyháztörténeti Enciklopédia Munkaközösség, Budapest, 1996.
- *Mező András*: Patrocíniumok a középkori Magyarországon. Magyar Egyháztörténeti Enciklopédia Munkaközösség, Budapest, 2003. Letölthető: https://www.academia.edu/2075999/Review_Templomok_%C3%A9s_patroc%C3%B3nusok_Mez%C3%91_Andr%C3%A1s_Patroc%C3%ADniumok_a_k%C3%B6z%C3%A9pkori_Magyarorsz%C3%A1gon_METEM_2003
  - *Tüskés Gábor*: A szentisztelet rétegei. In: *Tüskés Gábor–Knapp Éva*: Népi vallásosság Magyarországon a 17–18. században. Osiris, Budapest, 2001. 179–188.

A egyes népcsoportokról és elhelyezkedésükről:

- *Kósa László–Filep Antal*: A magyar nép táji-történeti tagolódása. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1978. (Néprajzi Tanulmányok, Szerk. Manga János) Bevezetés és mutató: https://mandadb.hu/common/file-servlet/document/497082/default/doc_url/A_magyar_np_tjitrtneti_tagoldsa0001.pdf

Etnikai és felekezeti statisztikai adatokkal:

- Magyarország Közigazgatási atlasza 1914. A Magyar Szent Korona Országai. Szerk. Zentai László. Talma Kiadó, Budapest, 2000. (Függelékben az 1910-es népszámlálás etnikai és felekezeti adatai vármegyékre lebontva!)

Az egyes tájegységes művelődéstörténetéhez és néprajzához:

Timaffy László (Kisalföld), *Manga János* (Palócföld), *Masits László* (főként a Tiszántúl), *Bellon Tibor* (főként a Nagyikunúság és az Alföld) és *Tüskés Tibor* (főként a Dunántúl) művei; továbbá a

- *Szülföldünk, a Dunántúl, I–II.*
- *Szülföldünk, a Tiszántúl, I–II.*

ALAPVETŐ, KIINDULÁSI SZAKIRODALOM

- A Dunántúl és a Kisalföld történeti földrajza. A Budapesten és Pécsen 2002. november 25–26-án megtartott tudományos konferencia előadásai. Kiadja a Nyíregyházi Főiskola Földrajz Tanszéke és a Pécsi Tudományegyetem Földrajzi Intézete, Nyíregyháza–Pécs, 2003.
- A *Fejezetek a magyar művelődéstörténet forrásaiból Gazda István válogatásában* című kötetből (Tárogató Kiadó, Bp. 1996.): 43–170. oldal: történeti, gazdaság- és közigazgatás-földrajzi tanulmányok, vármegyék, városok, térképtörténet, közintézmények a XVI–XVIII. században.
- A Felvidék történeti földrajza. Szerk. Frisnyák Sándor. Nyíregyháza, 1998.
- **A Kárpát-medence földrajza. Szerk.: Dövényi Zoltán. Akadémiai Kiadó, Bp., 2012.** Olvasható: <https://mersz.hu/dovenyi-a-karpat-medence-foldrajza/>
- A Kárpát-medence történeti földrajza. Szerk. Frisnyák Sándor. Nyíregyháza, 1996.
- A Kárpát-medence vallásföldrajza, I. Tanulmánygyűjtemény. Szerk. Gál András–Frisnyák Sándor–Kókai Sándor. Kiadja a Nyíregyházi Egyetem Turizmus és Földrajztudományi Intézete és a szerencsi Bocskai István Katolikus Gimnázium, Nyíregyháza–Szerencs, 2016.
- A magyar térképészet nagyjai – Die Großen der ungarischen Kartographie. Lipszky János (1766–1826), Mikoviny Sámuel (1700–1750). OSZK–Osiris, Bp. 2001
- *Ács Zoltán*: Nemzetiségek a történelmi Magyarországon. Kossuth Kiadó, Bp., 1996. (Legújabb és legbővebb kiadás.)
- Az egyes megyék műemléki és régészeti topográfiái!
- *Bácskai Vera*: Városok és városi társadalom Magyarországon a XIX. század elején. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1988.

- *Bajor Tibor*: A folyami szállítástól az autópályáig. A magyar közlekedés és a gazdaság kölcsönhatásai a középkortól az 1990-es évekig. In: G. Márkus György szerk., XXI. század Tudományos Közlemények, 26. szám, Általános Vállalkozási Főiskola, Budapest, 2011. szeptember, 47–64. A világhálón: http://epa.oszk.hu/02000/02051/00025/pdf/EPA02051_Tudomanyos_Kozlemenyek_26_2011_szept_047-064.pdf
- *Bálint Sándor*: A szegedi nép. Gondolat, Bp., 1968.
- *Bedők Péter*: Dualizmuskori magyar asszimilációs törekvések a Muraközben. In: Történeti Földrajzi Közlemények 6 (2018), 98–110. Letölthető: <https://www.gistory.hu/g/hu/tfk>
- *Bedők Péter*: A Zrínyi család és Muraköz. Történelem és emlékezet összefonódása a Dráva és a Mura között. In: Öze, Sándor; Szelke, László (Szerk.) - Res Publica Confoederata. Tanulmányok Zrínyi Ilona születésének 375. és halálának 315. évfordulója tiszteletére. Szent István Társulat. Budapest, 2018, 48–61.
- **Beluszky Pál – Sikos T. Tamás: Magyarország falutípusai. Akadémiai Kiadó, Bp. 1982. [1983]**
- *Beluszky Pál– Győri Róbert*: Magyar városhálózat a 20. század elején. Dialóg Campus Kiadó, Bp.–Pécs, 2005.
- *Beluszky Pál*: A középszintű igazgatás és hazánk térszerkezete. MTA RKK, Bp.–Pécs, 1987. [1988]
- *Beluszky Pál*: A Nagyalföld történeti földrajza. Dialóg Campus, Bp.–Pécs, 2001.
- *Beluszky Pál*: A települések világa Magyarországon. Dialóg Campus Kiadó, Budapest, 2018.
- **Beluszky Pál: Magyarország településföldrajza. Bp. 1999.**
- **Beluszky Pál: Magyarország történeti földrajza I–II. Dialóg Campus Kiadó, Budapest–Pécs, 2005–2008.**
- *Berényi István–Medgyesy S. Norbert*: A Pázmány Péter Katolikus Egyetem alapításának és történetének regionális összefüggései. In: A Kárpát-medence vallásföldrajza, I. Tanulmánygyűjtemény. Szerk. Gál András–Frisnyák Sándor–Kókai Sándor. Kiadja a Nyíregyházi Egyetem Turizmus és Földrajztudományi Intézete és a szerencsi Bocskai István Katolikus Gimnázium, Nyíregyháza–Szerencs, 2016. 93–102.
- *Bereznay András*: Erdély történetének atlasza. Méry Ratio Kiadó, Budapest, 2011.
- *Bulla Béla–Mendöl Tibor*: A Kárpát-medence földrajza. Kocsis Károly Társadalom és gazdaság napjainkban a Kárpát-medencében c. tanulmányával. Az Országos Köznevelési Tanács 1947. évi kiadása alapján közreadja a Lucidus Kiadó. Bp. 1999.
- *Demjén Balázs Ádám*: Az Erdélyi Római Katolikus Státus által fenntartott gimnáziumok (1860–1862) – A római katolikus középfokú oktatás helyzete a középiskoláknak otthont adó városokban. In: Történeti Földrajzi Közlemények 6 (2018), 1. szám, 56–69. Letölthető: <https://www.gistory.hu/g/hu/tfk>
- Európa történeti földrajza, szerk: R! a. Butlin - R. a. Dodgshon, Akadémiai Kiadó, Budapest, 2006. https://bookline.hu/product/home.action?v=R_A_Butlin_R_A_Dodgshon_Europa_tor&type=22&id=55648
- Földrajzi környezet – történeti folyamatok. Tanulmánykötet Dr. Frisnyák Sándor 70. születésnapja tiszteletére. Nyíregyházi Főiskola Természettudományi Főiskolai Kar Földrajz Tanszék, Nyíregyháza, 2004.
- *Für Lajos*: Kertes tanyák a futóhomokon. (Tájtörténeti tanulmány.) Akadémiai Kiadó, Budapest, 1983. (Agrártörténeti tanulmányok, 12.)
- *Godena Albert*: Győri Magyar Vagon- és Gépgyár munkaerő állományra gyakorolt vonzása a 20. század elején. In: Történeti Földrajzi Közlemények 4 (2016), 122–138. Letölthető: <https://www.gistory.hu/g/hu/tfk>
- *Godena Albert*: A Győri Szeszgyár történetének egyedi aspektusai. In: Történeti Földrajzi Közlemények 7 (2019), 119–130. Letölthető: <https://www.gistory.hu/g/hu/tfk>
- **Gyáni Gábor–Kövér György: Magyarország társadalomtörténete. A reformkortól a második világháborúig. Osiris, Budapest, 1998.**
https://regi.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop425/2011_0001_520_magyarorszag_tarsadalomtortenet

[/adatok.html](#); <https://www.szaktars.hu/osiris/view/gyani-gabor-kover-gyorgy-magyarorszag-tarsadalomtortenete-a-reformkortol-a-masodik-vilaghaboruig-osiris-tankonyvek-2001/>

- **Györffy István: Magyar falu–magyar ház. Reprint kiadás: S. a r. Györffy György. Akadémiai Kiadó, Bp. 1987. (Eredeti kiadás: Turul, Bp. 1943.)** Lásd: https://adtplus.arcanum.hu/hu/view/Books_15_Neprajz_0919_Magyar_falu_Magyar_haz_67/
- *Honvári János szerk.:* Magyarország gazdaságtörténete a honfoglalástól a 20. század közepéig. Aula Kiadó, Bp., 1996.
- *Kardos József–Kelemen Elemér–Szögi László:* A magyar felsőoktatás évszázadai. Nemzeti Tankönyvkiadó, Bp., 2000.
- **Kárpát-medence: települések, tájak, régiók, térstruktúrák. Szerk.: Györi Robert–Hajdú Zoltán. MTA RKK, Bp., 2006.**
- *Katus László:* A modern Magyarország születése. Magyarország története 1711–1914. Pécsi Történettudományért Kulturális Egyesület, Pécs, 2009.
- *Kiss Lajos:* Történeti vizsgálatok a földrajzi nevek körében. PPKE BTK, Piliscsaba, 1999.
- **Kókai Sándor: A Bánság történeti földrajza (1718–1918). A Bánság helye és szerepe a Kárpát-medence földrajzi munkamegosztásában. Nyíregyházi Főiskola Turizmus és Földrajztudományi Intézete, Nyíregyháza, 2010.**
- *Kókai Sándor:* A Bánság népessége a 18. században. Közép-európai közlemények 7 (2014), 3–4. szám, 90–98.
- **Magyar Művelődéstörténet. Szerk. Kósa László. Osiris, Budapest, 1998.**
- *Kósa László:* Paraszti polgárosulás és a népi kultúra táji megoszlása Magyarországon (1880–1920). Planétás, Bp. 1998³.
- *Kósa László–Filep Antal:* A magyar nép táji-történeti tagolódása. Akadémiai Kiadó, Bp. 1978. (Néprajzi Tanulmányok, Szerk. Manga János) *Kósa László–Filep Antal:* A magyar nép táji-történeti tagolódása. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1978. (Néprajzi Tanulmányok, Szerk. Manga János) Bevezetés és mutató: https://mandadb.hu/common/file-servlet/document/497082/default/doc_url/A_magyar_np_tjirtneti_tagoldsa0001.pdf
- Közép-Magyarország. Szerk. Beluszky Pál. MTA RKK, Pécs, – Dialóg Campus, Budapest, 2007.
- **Magyar Dunántúl. Művelődéstörténeti olvasókönyv. Összeállította és a bevezetést írta: Pomogáts Béla. Pro Pannonia Kiadói Alapítvány, Pécs, 2007.**
- **Magyar föld, magyar faj I–IV. Írta: Prinz Gyula, Cholnoky Jenő, Gr. Teleki Pál és Bartucz Lajos. (I–III.: Magyar földrajz, IV.: A magyar ember) I. Magyarország tájrajza.; II.: A magyar munka földrajza.; III.: Az államföldrajzi kép.; IV.: A magyar ember. A magyarság antropológiája. Királyi Magyar Egyetemi Nyomda, Bp. é. n.;**
- *Maslow, Abraham:* A lét pszichológiája felé. Ursus Libris, Budapest–Martonvásár, 2003.
- *Mészáros István:* A katolikus iskola ezeréves története Magyarországon. Szent István Társulat, Bp., 2000.
- Nyugat-Dunántúl. Szerk. Rechnitzer János. MTA Regionális Kutatások Központja – Dialóg Campus Kiadó, Pécs–Budapest, 2007. (A Kárpát-medence régiói, 5.)
- *Papp-Váry Árpád:* Magyarország története térképeken. Kossuth Kiadó – Cartographia, Bp. 2002.
- **Pounds, Norman J. G.: Európa történeti földrajza. Ford. Boros Attila. Osiris, Bp., 2003.** <https://www.szaktars.hu/osiris/view/pounds-norman-j-g-europa-torteneti-foldrajza-osiris-tankonyvek-2003/>
- Táj, település, régió. Szerk. Enyedi György és Horváth Gyula. Alföldi Nyomda, Debrecen, 2002.
- **Tájak, régiók, települések térben és időben. Tanulmánykötet Beluszky Pál 80. születésnapja tiszteletére. Szerk.: Sikos T. Tamás–Tiner Tibor. Dialóg Campus Kiadó, Bp., 2016.**
- *Teleki Pál:* A földrajzi gondolat története. Kossuth Kiadó, Bp., 1996.
- *Timaffy László:* Rábaköz és a Hanság. Novadat, Győr, 1991.
- *Timaffy László:* Szigetköz. Gondolat, Budapest, 1980.
- *Tóth Antal:* Magyarország és Kárpát-medence regionális társadalomföldrajza. Bp., 2011. Olvasható: https://regi.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop425/0038_foldrajz_TohtAntal/ch01s45.html

- *Zákonyi Ferenc*: A Dunántúl gyógyfürdői és fürdői. Panoráma, Budapest, 1977.

SAKRALLANDSCHAFT – BÚCSÚJÁRÁS, BÚCSÚJÁRÓ HELYEK, MÁRIA-KEGYKÉPTÍPUSOK, TELEPÜLÉSNEVEK ÉS PATROCINIUMOK:

1. *Bálint Sándor–Barna Gábor*: Búcsújáró magyarok. A búcsújárás története és néprajza. Szent István Társulat, Bp., 1994. 15–23, 89–161, 239–260, 307–310.
2. *Bálint Sándor*: A Napbaöltözött Asszony. In: *Sacra Hungaria*. Tanulmányok a magyar vallásos népelet köréből. Veritas, é. n. (1944). 19–27.
3. *Barna Gábor*: Búcsújárók. Bp., 2001. Kiemelten fontosak a Loretóval és Mariazellel kapcsolatos (121–137.) írások!
4. *Fazekas István*: A magyar nemesség és Mariazell. In: *Mariazell és Magyarország*. Esztergom-Graz, 2003. 102–114. (Strigonium Antiquum VI.)
5. *Szilárdy Zoltán*: Barokk szentképek Magyarországon. Corvina, Bp. 1984. 1–40. oldal. Az alábbi képek történeti vonatkozásainak ismerete kötelező: 13–20., 21., 28–37., 39–41., 47., IV., V., XIV.
6. *Szilárdy Zoltán*: Ikonográfia-kultusztörténet. Képes tanulmányok. Balassi Kiadó, Bp. 2003. című könyvből az alábbi tanulmányok: A Krisztus-arc, mint palladium, Mária-típusok mint lelki védőpajzsok (70–78. oldal), A török háborúk emléke barokk szentképeken (147–156. old.), Szent István király följánlásának attribútumai (235–244. old.), A kettős kereszt mint heraldikai motívum az INRI-kultusz megközelítésében (299–304. old.)
7. *Tüskés Gábor*: Búcsújárás a barokk kori Magyarországon a mirákulumirodalom tükrében. Akadémiai, Bp. 1993. 11–39, 211–220, 330–377.
8. *Erdélyi Zsuzsanna*: „... Magyarországot a Máriára bízta.” Mária-énekek és imák az elmúlt századok népi imakönyveiből. I–II. In: *Új Írás* 1990/5, 61–76; 1990/6, 10–36. Letölthető: https://adtplus.arcanum.hu/hu/view/UjIras_1990_1/
9. Mária Anya – Mária Anyánk: Szűz Mária élete és alakja a magyar népi Mária-költészetben Erdélyi Zsuzsanna gyűjtése szerint. Szerk. Medgyesy S. Norbert. Szent István Társulat, Budapest, 2019, 823–864. (X. fejezet)
10. *Németh László*: A Regnum Marianum állameszme. In: *Regnum Egyháztörténeti Évkönyv 4* (1940–1941), 223–292. Letölthető: https://adtplus.arcanum.hu/hu/view/MTA_Regnum_1940-1941/?pg=226&layout=s
11. *Tüskés Gábor–Knapp Éva*: Egy történelmi toposz az egyházi irodalomban: Magyarország – Mária országa. In: *Tüskés Gábor–Knapp Éva*: Az egyházi irodalom műfajai a 17–18. században. Budapest, 2002. 11–54. (Irodalomtörténeti Füzetek 151.) Első közlés: *ItK* 104 (2000), 5–6. szám, 573–602: https://epa.oszk.hu/00000/00001/00400/pdf/itk_EPA00001_2000_05-06_573-602.pdf
12. *Tüskés Gábor*: Esterházy Pál magyar nyelvű kegyességi művei. *Annales Tataienses* VII. Griff karddal és rózsával. Az Esterházy család története. Tata, 2014. 161–175.
13. *Mariazell és Magyarország*. Egy zarándokhely emlékezete. Kiállítás a Budapesti Történeti Múzeum Kiscelli Múzeumában. Szerk.: *Farbaky Péter – Serfőző Szabolcs – Prékopa Ágnes*. Budapesti Történeti Múzeum, Bp. 2004. !!!
14. Kimondottan a Szeplőtelen Fogantatás képi ábrázolásához és térbeli elterjedéséhez a XV–XVI. században: *Bálint Sándor*: Ünnepi Kalendárium, december 8. Szeplőtelen Fogantatás ünnepe!
15. *Bartók István*: *Mennyek Királynője*, Helikon Kiadó, 2005.
16. Mária-enciklopédia Kalocsa, 1950. Forráskiadvány és adattár, szerk: *Lakatos Andor*, Kalocsa, 2015–2016. <https://archivum.asztrik.hu/?q=content/m%C3%A1ria-enciklop%C3%A9dia-kalocsa-1950-forr%C3%A1skiadv%C3%A1ny-%C3%A9s-adatt%C3%A1r>

A védőszentek (patrociniумok) és településnevek kapcsolatához:

- *Bálint Sándor*: Ünnepi kalendárium 1–3. [1. Karácsony, húsvét, pünkösd. 2–3: a kalendárium ünnepei] Mandala Kiadó, Szeged, 1998. Világhálón: Ünnepi Kalendárium 1. (December 1. – június

30.): <https://mek.oszk.hu/04600/04656/html/>; Ünnepi Kalendárium 2. (Július 1. – november 30.): <https://mek.oszk.hu/04600/04657/html/>; vagy: <http://mek.niif.hu/04600/04656/html/index.htm> és <http://mek.niif.hu/04600/04657/html/index.htm>

Karácsony, húsvét, pünkösd a világhálón: <http://mek.niif.hu/04600/04645/html/index.htm> vagy: <https://mek.oszk.hu/04600/04645/html/>

- *Mező András*: A templomcím a magyar helységnevekben (11–15. század). Magyar Egyháztörténeti Enciklopédia Munkaközösség, Budapest, 1996.
- *Mező András*: Patrocíniumok a középkori Magyarországon. Magyar Egyháztörténeti Enciklopédia Munkaközösség, Budapest, 2003. Letölthető: https://www.academia.edu/2075999/Review_Templomok_%C3%A9s_patroc%C3%B3nusok_Mez%C3%91_Andr%C3%A1s_Patroc%C3%ADniumok_a_k%C3%B6z%C3%A9pkori_Magyarorsz%C3%A1gon_METEM_2003
- *Ördög Ferenc* könyvei történeti névtan (onomasztika) tárgyában.
- *Tüskés Gábor*: A szenttisztelet rétegei. In: *Tüskés Gábor–Knapp Éva*: Népi vallásosság Magyarországon a 17–18. században. Osiris, Budapest, 2001. 179–188. Lásd: <https://www.szaktars.hu/osiris/view/tuskes-gabor-knapp-eva-nepi-vallasossag-magyarorszagon-a-17-18-szazadban-forrasok-formak-kozvetitok-2001/?pg=85&layout=s>

A BALKÁN TÖRTÉNETI FÖLDRAJZÁHOZ

Dr. Takács Miklós régészprofesszor előadásához:

Danijel Dzino: *Becoming Slav, Becoming Croat: Identity Transformations in the Post-Roman and Early Medieval Dalmatia*.

Lásd a világhálón:

https://www.academia.edu/233260/Becoming_Slav_Becoming_Croat_Identity_Transformations_in_the_Post-Roman_and_Early_Medieval_Dalmatia

MŰEMLÉKJEGYZÉKEK

- Műemlékjegyzék: <https://docplayer.hu/463686-Magyarország-muemlekjegyzeke-bacs-kiskun-megye.html>
- <http://muemlekem.hu/>
- A Kárpát-medence örökségturisztikai atlasza, I., Pécs, 2014.

ALAPVETŐ LEXIKONOK – MŰVELŐDÉSTÖRTÉNET

Alkalmazásuk és a szemináriumi dolgozatban való hivatkozásuk kötelező:

1. *A szentek élete*. Szerk.: **DIÓS István**. Szent István Társulat, Budapest, 1984, bővített kiadás 2 kötetben: Budapest, 2001. <https://archiv.katolikus.hu/szentek/d.html>
2. **BÁLINT Sándor**: *Ünnepi kalendárium 1–3. [1. Karácsony, húsvét, pünkösd. 2–3: a kalendárium ünnepei]* Mandala Kiadó, Szeged, 1998. Világhálón: Ünnepi Kalendárium 1. (December 1. – június 30.): <https://mek.oszk.hu/04600/04656/html/>; Ünnepi Kalendárium 2. (Július 1. – november 30.): <https://mek.oszk.hu/04600/04657/html/>; vagy: <http://mek.niif.hu/04600/04656/html/index.htm> és <http://mek.niif.hu/04600/04657/html/index.htm>
Karácsony, húsvét, pünkösd a világhálón: <http://mek.niif.hu/04600/04645/html/index.htm> vagy: <https://mek.oszk.hu/04600/04645/html/>

3. **MAMÚL** = *Magyar Művelődéstörténeti Lexikon*. Főszerk. Kőszeghy Péter. Balassi Kiadó, Budapest, 1994-től. Internetes adatbázisa: <http://mamul.btk.mta.hu/>
4. **MKL** = *Magyar Katolikus Lexikon*. Főszerk. Diós István. Szerk. Viczián János. Szent István Társulat, Budapest, 1993–2010. Világhálón: <http://lexikon.katolikus.hu/>
5. **MNL** = *Magyar Néprajzi Lexikon I–V*. Főszerk. Ortutay Gyula. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1977–1982. Világhálón: <http://mek.niif.hu/02100/02115/html/>
6. **PUSKELY Mária**: *Kétezer év szerzetessége. Szerzetesség- és művelődéstörténeti enciklopédia, 1–2*. Dinasztia Kiadó, Budapest, 1998. <https://www.szaktars.hu/szaktudas/view/ketezer-ev-szerzetessege-szerzetesseg-es-muvelodestorteneti-enciklopedia-1-a-k/>
7. **ÚMIL** = *Új Magyar Irodalmi Lexikon, 1–3*. Főszerk. PÉTER László, Budapest, 1994.
8. **ZOVÁNYI Jenő**: *Magyarországi protestáns egyháztörténeti lexikon*. Szerk. LADÁNYI Sándor. Magyarországi Református Egyház Zsinati Irodájának Sajtóosztálya, Budapest, 1977. Pdf-ben letölthető:
<file:///C:/Users/felhaszn%C3%A1ll%C3%B3/Downloads/Zov%C3%A1nyi%20Jen%C5%91%20Magyarorsz%C3%A1gi%20protest%C3%A1ns%20egyh%C3%A1zt%C3%B6rt%C3%A9neti%20lexikon.pdf>

A BÁCSKAI KULTÚRTÁJ, összeállította: Fábíán Borbála, 2020. április
----

Mák Ferenc: A délvidéki magyarság válogatott történeti és honismereti bibliográfiája, Újvidék – Zenta, 2008.

<https://www.vamadia.rs/irodalom/delvideki-magyarsag-valogatott-torteneti-es-honismereti-bibliografija>

1. Bács-Bodrog vármegye egyetemes monográfiája, I–II., szerk. Dudás Gyula, Budapest, 1896.
2. Iványi István: Bács-Bodrog vármegye földrajzi és történelmi helynévtára, I–V., Szabadka, 1889–1907.
3. Bács-Bodrogh Vármegyei Történelmi Társulat Évkönyvei, 1885–1917, Zombor
4. Barokk Bácska, Baroque Backa. Szerk: Korhecz Papp Zsuzsanna–Fábíán Borbála, Szabadkai Városi Múzeum, Subotica – Szabadka, 2019.
5. Fábíán Borbála: A mesterségek szerepe a bácskai városok fejlődésében a 19. században: Adalékok a 19. századi mesterségek és a városfejlődés vizsgálatához. In: Takács László (szerk.) A mesterségek szerepe a település fejlődésében: szakképzéstörténeti tanulmányok 1.. 188 p. Budapest: Nemzeti Szakképzési és Felnőttképzési Hivatal, 2017. pp. 143–168.
A világhálón: https://www.academia.edu/42841789/A_mesters%C3%A9gek_szerepe_a_b%C3%A1cskai_v%C3%A1rosok_fejl%C5%91d%C3%A9s%C3%A9ben_a_19_sz%C3%A1zadban_Adal%C3%A9k_a_19_sz%C3%A1zadi_mesters%C3%A9gek_%C3%A9s_a_v%C3%A1rosfejl%C5%91d%C3%A9s_vizsg%C3%A1lat%C3%A1hoz
6. Fábíán Borbála: Katolikusok Észak-Bácskában az 1940-es évek első felében: A bajai ferencesek háztörténetének tükrében. In: Papp, Árpád - Honosság/hontalanság, A bukovinai székelyek és a Délvidék/Vajdaság etnikai és társadalmi változásai a 20. században. Szabadka, Városi Múzeum, (2018) pp. 161–180.
7. Fábíán Borbála: Városlakó nemesek a Bácskában 1848 előtt, In: Bácsország 2011/4. (59.) 50-55.

https://www.academia.edu/42842509/V%C3%A1roslak%C3%B3_nemesek_a_B%C3%A1csk%C3%A1ban_1848_el%C5%91tt

8. Fábrián Borbála: Bauer Antal inzseller munkássága, In: Bácsország 2012/4. (63.) 32–36.
9. Fábrián Borbála: A bajai „phönix”, Egy kereskedőváros pusztulása és újjáéledése a reformkorban, In: Bácsország 2010/3. 64–70.
10. Fábrián Borbála: A bajai piac 1863-ban, In: Bácsország 2012/2. 28–36.
11. Fábrián Borbála: „Van kit értesíteni...” – vásári plakát 1883-ból, adalék a bajai vásárok történetéhez, In: Múltbanéző 6. sz. (2013/1.) ([I M L T B A N Z I](#))
12. Fábrián Borbála: Mátyás király Bácskában. in: Honismeret, 2020/1. https://honismeret.hu/sites/default/files/media/document/2020/02/18/honismeret_2020_1_szam.pdf
13. Fábrián Borbála: Az Észak-bácskai határsáv az 1950-es években. Kitelepítések és mindennapok egy (le)zárt övezetben. In: Miklós Péter (szerk.) Mindennapok a Gulágon. 120 p. Hódmezővásárhely: Tornyai János Múzeum és Közművelődési Központ, 2017. pp. 105–118. (Emlékpont Könyvek; 4.) http://emlekpont.hu/wp-content/uploads/2019/12/Emlekpont_konyvek_Miklos_Peter_Mindennapok_a_Gulagon.pdf

A SZÉKELYEK TÖRTÉNETÉRŐL

1. *Endes Miklós Dr.*: Csík-, Gyergyó- és Kászonszékek (Csík Megye) földjének és népének története 1918-ig. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1994.
2. *Egyed Ákos*: A székelyek rövid története a megtelepedéstől 1989-ig. Pallas-Akadémia Könyvkiadó, Csíkszereda, 2013.
3. *Jakab Elek*: A székely határország felállítása. In: Jakab Elek, Tanulmányok. Szerk. Egyed Ákos. Kriterion Könyvkiadó, Bukarest–Kolozsvár, 2001.

ISKOLÁK, FELEKEZETEK ÉS TÁJSZEMLELET

Nézzék meg, hogy melyik vármegyében milyen felekezetű (és azzal együtt etnikumú) lakosság élt, és azt mennyiben határozta meg az adott térség újkori, közép- és felsőszintű iskolahálózata. Kiemelten Mészáros István alábbi könyveit javaslom:

1. *Berényi István–Medgyesy S. Norbert*: A Pázmány Péter Katolikus Egyetem alapításának és történetének regionális összefüggései. In: A Kárpát-medence vallásföldrajza, I. Tanulmánygyűjtemény. Szerk. Gál András–Frisnyák Sándor–Kókai Sándor. Kiadja a Nyíregyházi Egyetem Turizmus és Földrajztudományi Intézete és a szerencsi Bocskai István Katolikus Gimnázium, Nyíregyháza–Szerencs, 2016. 93–102.
2. *Mészáros István*: Középszintű iskoláink kronológiája és topográfiája, 996–1948. (Általánosan képző középiskolák.) Akadémiai Kiadó, Bp., 1988. (**Térképekkel!**)

ÁLTALÁNOS MŰVELŐDÉS- és OKTATÁSTÖRTÉNETI ALAPMŰVEK

Alapvető kézikönyvek:

1. *Fináczy Ernő*: A középkori nevelés története. Budapest, 1926. Letölthető: https://mtda.hu/books/finaczy_erno_a_kozepkori_neveles_tortenete.pdf

2. *Fináczy Ernő*: Az újkori nevelés története: 1600–1800. Budapest, 1927. Letölthető: https://mtda.hu/books/finaczy_erno_az_ujkori_nevelés_tortenete.pdf; Olvasható: <https://mek.oszk.hu/04700/04736/html/>
3. *Mészáros István [et al.]*: A magyar nevelés- és iskolatörténet kronológiája 996–1996. Budapest, 1996.
4. *Mészáros István*: A katolikus iskola ezeréves története Magyarországon. Szent István Társulat, Budapest, 2000.
5. *Mészáros István*: Magyar iskolatípusok 996–1990. Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum, Budapest, 1995.
6. *Mészáros István–Németh András–Pukánszky Béla*: Bevezetés a pedagógia és az iskoláztatás történetébe. Osiris Kiadó, Budapest, 1999. A magyar iskola ezer éve: 301–440. Olvasható: <https://www.szaktars.hu/osiris/view/meszaros-istvan-nemeth-andras-pukanszky-bela-bevezetes-a-pedagogia-es-az-iskolaztatás-tortenetebe-osiris-tankonyvek-2000/>
7. Neveléstörténet – Szöveggyűjtemény. Szerk. Mészáros István–Németh András–Pukánszky Béla. Osiris, Budapest, 2003. Olvasható: https://regi.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop425/2011_0001_520_nevelestortenet/adatok.html
Letölthető pdf-ben: https://regi.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop425/2011_0001_520_nevelestortenet/2011_0001_520_nevelestortenet.pdf
8. *Pukánszky Béla–Németh András*: Neveléstörténet. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 1996. Olvasható: <https://mek.oszk.hu/01800/01893/html/>

Feldolgozások:

1. A ferences lelkiség hatása az újkori Közép-Európa történetére és kultúrájára. Szerk. Óze Sándor–Medgyesy-Schmikli Norbert. PPKE BTK–METEM, Piliscsaba–Budapest, 2005. (Művelődéstörténeti Műhely, Rendtörténeti konferenciák 1/1, 1/2)
2. *A kis Jézus aranyalma – Régi magyar karácsonyi énekek és köszöntők: Eredeti felvételek a Magyar Tudományos Akadémia Zenetudományi Intézete és a Néprajzi Múzeum archívumából*, válogatta és szerkesztette: PAKSA Katalin, hangrestaurálás: NÉMETH István, Bp., Allegro Thaler Kiadó, 2004. (A lemez száma: MZA 072)
3. A magyar jezsuiták küldetése a kezdetektől napjainkig. Szerk. Szilágyi Csaba. PPKE BTK, Piliscsaba, 2006. (Művelődéstörténeti Műhely, Rendtörténeti konferenciák 2)
4. A magyar nevelés története. Főszerkesztő: HORVÁTH Márton, II. kötet, Felsőoktatási Koordinációs Iroda, Budapest, 1993.
5. *Bálint Sándor*: Néprajz és nevelés. Szeged, 1934.
6. *Dobszay László*: Az esztergomi liturgia. Vigilia 52 (1987), 2. szám, 82–88. Világhálón: http://vigilia.hu/node/Vigilia_1987_02_facsimile.pdf
7. *Dobszay László*: Magyar zenetörténet. Gondolat, Bp., 1984. 36–49, 82–91, 160–168, 220–225, 247–255. oldal.
8. *Dobszay László*: Mos Patriae. Magyar Zene XXIX (1988), 4. szám, 343–345.
9. *Donáth Péter*: A magyar művelődés és tanítóképzés történetéből, 1868–1958. Trezor kiadó, Bp., 2008.
10. Énekek Szent István király tiszteletére. Szerk. Kovács Andrea–Medgyesy S. Norbert. Magyar Napló, Bp., 2014. 33–40, 99–108, 145–225. oldal. (A középkori és a kora újkori história gyakorlata!)
11. Énekek Szent László király tiszteletére. Szerk. Kovács Andrea–Medgyesy S. Norbert. Magyar Napló, Bp., 2012. 29–58, 107–123, 139–200. oldal. (Gyakorlati história!)
12. *Fináczy Ernő*: A magyarországi közoktatás története Mária Terézia korában. Bp. 1899.
13. Gróf Klebelsberg Kunó emlékezete. Szerk. Zombori István. Szeged, Keresztény Értelmiségiek Szövetsége, 1995.
14. *Husztai József*: Gróf Klebelsberg Kunó életműve. Bp., Magyar Tudományos Akadémia, 1942.
15. *Klebelsberg Kuno*: Klebelsberg Kuno beszédei, cikkei és törvényjavaslatai: 1916–1926. Bp., Athenaeum, 1927.
16. *Klebelsberg Kuno*: Neonacionalizmus. Bp., Athenaeum, 1928.
17. *Klebelsberg Kuno*: Világválságban. Bp., Athenaeum, 1931.
18. *Kosáry Domokos*: Művelődés a XVIII. századi Magyarországon. Akadémiai Kiadó, Bp. 1983.

19. *Köte Sándor*: Közoktatás és pedagógia az abszolútizmus és a dualizmus korában (1849–1918). Tankönyvkiadó, Bp. 1975.
20. Magyar Művelődéstörténet. Szerk. Kósa László. Osiris, Budapest, 1998. Letölthető: <https://www.szaktars.hu/osiris/view/kosa-laszlo-szerk-magyar-muvelodestortenet-osiris-tankonyvek-2006/>
21. *Magyar Népzene Tára II. Jeles napok dalai*. Szerk. BARTÓK Béla, KODÁLY Zoltán, s. a. r. KERÉNYI György, Bp., Akadémiai, 1953.
22. *G. Molnár Péter* (szerk.): Arezzói Guidótól a tabletig. Tíz évszázad oktatási-nevelési problémái. L'Harmattan Kiadó, Budapest, 2018. (A PPKÉ Nevelés- és Oktatástörténeti Kutatócsoportjának konferenciája.)
23. Magyar Pedagógiai Lexikon. Bp. 1933–1934.
24. Magyarország zenetörténete I. Középkor. Szerk. Rajeczky Benjamin. Akadémiai Kiadó, Bp., 1988.
25. *Medgyesy S. Norbert*: Énekelt történelem I. Az államalapítás kora. L'Harmattan Kiadó, Bp., 2016. (2 db CD-melléklettel)
26. *Medgyesy S. Norbert*: Iskoladrámák. Színjátékok, énekek és ünnepek a XVII–XVIII. századi magyarországi iskolakultúrából. Magyar Napló Kiadó, Budapest, 2019.
27. *Mészáros István [szerk.]*: Magyar iskola: 996–1996. Előadások, cikkek, beszédek. Bp. 1997.
28. *Mészáros István*: Népoktatásunk 1553–1777 között. Tankönyvkiadó, Bp. 1972.
29. *Mészáros István*: Népoktatásunk szervezeti-tartalmi alakulása 1777–1830 között. Tankönyvkiadó, Bp. 1984.
30. *Mészáros István–Kádár János Miklós*: Oskolák és iskolák: epizódok tizenhat régi iskolánk történetéből. Bp. 1988.
31. Misztériumjátékok 1. (Színjátéka – Régi magyar iskolai színjátékok 2. CD-melléklettel.) Sajtó alá rendezte, a könyvet és a CD-lemezt összeállította: MEDGYESY S. Norbert. Hangmérnök: NÉMETH István. Protea Kulturális Egyesület, Budapest, 2016. 29–67. A világhálón: <http://publikacio.uni-eszterhazy.hu/4590/>
32. *Nádasi Alfonz OSB*: Mi mindenre emlékezett Kodály? Felsőmagyarország Kiadó, Miskolc, 2000.
33. *Nagy Júlia*: Református kollégiumi irodalom a XVIII–XIX. században. Bp. 2000.
34. *Németh András–Pukánszky Béla*: A pedagógia problémátörténete. Gondolat, Bp., 2004.
35. *Németh László*: Ha én miniszter lennék. Balatonboglár, 1997.
36. *Németh László*: Pedagógiai írások. Szerk. Salamon Anikó. Kriterion, Bukarest, 1980.
37. Ratio Educationis: az 1777-i és az 1806-i kiadás magyar nyelvű fordítása. Ford., jegyz. és mutatókkal ellátta: Mészáros István. Bp. 1981.
38. *Régi Magyar Betlehemes [Várad, 1629.]*, közreadja: KOBZOS KISS Tamás, Bp., Református Egyházzene és Munkaközössége, 1999.
39. *Simon Gyula*: A polgári iskola és a polgári iskolai tanárképzés története Magyarországon. Bp., Tankönyvkiadó, 1979.
40. *Szakál János*: A magyar tanítóképzés története. Hollóssy János Könyvnyomtató, Bp. 1934.
41. TÁTRAI Zsuzsanna, KARÁCSONY MOLNÁR Erika, *Jeles napok, ünnepi szokások*, Bp., Planétás, 1997.
42. Tóth István György: Mivelhog magad írást nem tudsz... Az írás térhódítása a művelődésben a kora újkori Magyarországon. Bp., 1996.
43. Tudomány, kultúra, politika: Gróf Klebelsberg Kuno válogatott beszédei és írásai (1917–1932). Szerk. Glatz Ferenc. Európa Könyvkiadó, Bp., 1990.
44. VOLLY István, *Népi játékok II. Betlehemes, bölcsöske, Háromkirály*, Bp., Királyi Magyar Egyetemi Nyomda, 1938.